

TRETERA, J. R. – HORÁK, Z. *Právní dějiny církví. Synagoga a církev v průběhu dějin.*
Praha: Leges, 2019, 288 s.

Právněhistorické publikace obvykle vymezují předmět svého zájmu konkrétním územím a časovým obdobím. Tomuto schématu se již na první pohled vymyká monografie *Právní dějiny církví. Synagoga a církev v průběhu dějin*, která má za cíl komplexně zmapovat právní dějiny křesťanského a židovského náboženského společenství bez ohledu na hranice, od Evropy po Ameriku, od třetího tisíciletí před Kristem do současnosti.

Autory knihy jsou profesor JUDr. Jiří Rajmund Tretera a docent JUDr. ICLic. Záboj Horák, LL.M., Ph.D., vyučující a garanti oborů církevního a konfesního práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Je vhodné připomenout, že profesor Tretera stál u obnovy výuky církevního a konfesního práva na pražské právnické fakultě v roce 1990, k níž došlo z podnětu profesora JUDr. Valentina Urfuse (1928–2014), jehož památce je zde představená publikace věnována. Zasloužil se o etablování těchto oborů a společně s docentem Horákem přispívají k jejich rozvoji, především vedením Společnosti pro církevní právo a redigováním odborného časopisu *Revue církevního práva*.

Právě z dlouholetých pedagogických zkušeností při výuce předmětu Právní dějiny církví oba autoři při koncipování této monografie čerpali. Ovlivnily nejen obsahovou, ale i formální stránku. Podávaný výklad je poměrně stručný, aby bylo možné naplnit záměr autorů přehledně obsáhnout celou materii v jediné publikaci. Kniha je za účelem lepší orientace i čtivosti rozdělena systémem nadpisů a podnadpisů na krátké oddíly, jež se pak mohou zaměřit na jasné definovaná témata. Díky tomuto členění je možné v monografii rychle dohledat údaje o konkrétním pojmu nebo události. Poslouží proto širokému okruhu právnické i laické veřejnosti, nelze však přehlédnout, že byla psána především pro účely vyučování. Ocení ji proto studenti právnických nebo obecně humanitních oborů, obzvláště by neměla uniknout pozornosti učitelů náboženství a dějepisu, pro něž může být vítanou a nadmíru užitečnou pomůckou.

Monografie navazuje na předchozí publikační činnost autorů, a to hned ve dvou rovinách. Předně, navazuje na populární publikaci profesora Tretery *Synagoga a církev kdysi a dnes*, kterou vydal v roce 1994 za účelem doplnění výuky církevního práva o jeho historické kořeny a jež se zaměřovala na přehled dějin starého Izraele a na prvních pět století křesťanství. Recenzovaná publikace tuto materii přeprocovává a doplňuje o vývoj synagogy i církve až do dnešních dnů. Nicméně, navazuje také na knihy *Církevní právo a Konfesní právo*, které stejní autoři vydali v letech 2015 a 2016. Uzavírá tak pomyslnou trojdielnou sérii publikací, jež jsou na pražské právnické fakultě využívány při výuce celé palety církevněprávních a konfesněprávních předmětů.

Publikace je uvozena předmluvou a poznámkami, které objasňují způsob přepisu vlastních jmen z hebrejštiny, řečtiny a latiny. Následuje úvodní kapitola, jejímž smyslem je osvětlit základní pojmy právních dějin církví. Vysvětluje obsah synagogálního a církevního práva, vztah k právu římskému a světskému, strukturu Bible, a to jak z pohledu židovského, tak křesťanského. Zvláštní pozornost si zaslouží zdůraznění role církevního práva v životě církve. Autoři poukazují na to, že ačkoli mají mnozí teologové v zájmu upřednostnění působení lásky a milosrdenství tendenci právo přehlížet, jsou právě právní normy zárukou, že společenství věřících nebude ovládáno tyranii a bezprávím. Pozornost je věnována také vztahu mezi pojmy zjeveného, přirozeného a ryze církevního práva.

Hlavní materie knihy je pak rozdělena na dvě části. První, skládající se z pěti kapitol, se věnuje právním dějinám Izraele od jejich samotného počátku do období římské nadvlády, jež odpovídá i období narození Ježíše Krista. Začíná charakteristikami izraelského lidu, který se svým monoteistickým vyznáním vymykal okolním národům, a dále se zabývá dobou praotců Božího lidu. Značná pozornost je věnována Tóře, jež obsahuje mimo jiné největší starověkou orientální kodifikaci, ale také dalším právním předpisům. Autoři se neomezuji jen na souhrnný výčet pramenů práva, představují také jejich obsah. Za pozornost stojí představení starověkého sociálního zákonodárství, které myslelo na ochranu slabších členů společnosti, popsáno je také právo manželské, rodinné, dědické, majetkové a trestní. Dále je pojednáno o době soudců, království i babylonském zajetí.

Druhá část monografie, jež je svým rozsahem podstatně rozsáhlejší než část první, se zaměřuje na dějiny křesťanství a židovství v období od počátku křesťanského letopočtu. Je systematicky rozdělena na 21 kapitol podle jednadvaceti představovaných století. Rozvržení látky do kapitol však samozřejmě není symetrické. Rozsah každé z nich závisí na tom, jak události daného století ovlivnily vývoj synagogy i církve.

Lze vyzorovat, že autoři kladou zvláštní důraz na rozvoj prvotní církve, což je pochopitelné, neboť v prvních staletích po Kristu docházelo k formulování její nauky a bohaté byly také dějiny postupného šíření křesťanství ze Středomoří do celé Evropy. Podrobně je popsán Nový zákon, co do struktury i obsahu, autoři neopomíjejí ani otázky jeho autorství a hodnověrnosti.

Ačkoli je publikace členěna chronologicky, pozornému čtenáři neunikne, že některá stěžejní témata jí procházejí napříč staletími a jsou akcentována téměř v každé kapitole. Kniha tak poskytuje v prvé řadě užitečný přehled církevního zákonodárství, představuje dekrety římských biskupů, jednotlivé sbírky právních předpisů a v závěru i platné kodexy a další celocírkevní zákony. Dále nabízí souhrn koncilů, jak partikulárních, tak ekumenických, a dalších synodů. V kontextu historického vývoje monografie zároveň podává užitečný přehled zásadních věroučných závěrů, jež byly postupně přijímány. Spolu s tím také představuje církví odmítnuté hereze, například montanismus, manicheismus, arianismus, pelagianismus, nestoriánství, monofyzitismus nebo valdenství.

Svým rozsahem zaujme kapitola zaměřená na 16. století, která se zabývá církevní reformací. Popisuje její jednotlivé směry s ohledem na konkrétní osobnosti a země. Autoři si také všímají pozitivního vlivu reformace na budování vztahu státu a náboženských společností, neboť narušila dřívější model, v němž se církevní a světská moc vzájemně propojovaly i soupeřily.

Lze ocenit, že monografie neopomíjí moderní dějiny a popisuje nejen události 20. století, včetně rekodifikace vycházející z požadavků Druhého vatikánského koncilu, ale také

nové perspektivy století současného. V samém závěru je pak zařazen přehled pramenů, literatury a jmenný rejstřík.

Představovaná kniha ilustruje propojenost dějin židovského a křesťanského náboženského společenství s historií většiny států a národů. Poskytuje tak svým způsobem specializovaný průřez dějinami celého světa a nahlíží na ně z pohledu náboženství. Její přínos lze jistě spatřovat i v tom, že přichází s čerstvým a ideologicky nezatíženým pohledem na dějiny církve a synagogy. Napravuje tak pokřivenou interpretaci historie, jež v období komunistické nadvlády v Československu prosazovala vládnoucí strana, a která bohužel stále zůstává zakořeněna v obecném povědomí. Publikace proto poslouží nejen studentům, pro něž bude představovat vhodný studijní materiál, ale také široké veřejnosti. Její vydání je na poli církevního a konfesního práva bezesporu jednou z nejvýznamnějších událostí posledních let.

Marek Novák

doi: 10.14712/2464689X.2020.38